

Мирослав Јовановић: истраживати, писати и промишљати Балкан

Апстракт: У раду је представљен допринос професора др Мирослава Јовановића проучавању историје Балкана. Посебно је анализиран његов истраживачки опус о теми Балкан, те наставна делатност на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду и рад Центра за историју Балкана. У оквиру свог рада о темама из „прошле стварности“ Балкана, Мирослав Јовановић проширио је поља истраживачког рада, отворио нова питања, с новим методолошким приступима, увео нове концепте и нову проблематизацију прошлости.

Кључне речи: Мирослав Јовановић, Балкан, балканске студије, теорија историје, мултидисциплинарност

У научним радовима, у рефератима на скуповима, предавањима на часовима, у разговорима са студентима излагање о Балкану и његовој историји професор Мирослав Јовановић је често започињао питањима, као да је увек тражио неки одговор, односно као да је желео изнова да га проучава, да га открива и разумева. Та жеља историчара за сталним пропитивањем, истраживањем, разумевањем, откривањем је у раду професора Јовановића током година допринела стварању научних радова са методолошки новим приступима и са новом проблематизацијом прошлости Балкана. То је даље водило и ка новим наставним методама, ка стварању истраживачке школе и оснивању научног центра. Али, нажалост, стало је на пола пута. Нису сва питања постављена, нити су добијени сви одговори, његово дело остало је незавршено.

Истраживање историје Балкана у раду Мирослава Јовановића започињало је питањем: „Који је то контекст у коме може да се истражује историја Балкана? Полазећи од појма Балкан, односно питања шта је то његова прошлост, сматрао је да се са сваким истраживањем Балкана покрећу многа теоријска и методолошка питања, која намећу даља питања: Да ли је то појам или су то појмови? Да ли је Балкан као простор нешто што је идентично историји

Балкана?¹ За разлику од „историјски и географски конкретне целине“ Балкана, како то износи Марија Тодорова,² Мирослав Јовановић је сматрао да Балкан као **појам простора** носи читав спектар дилема. Најмање спорно јесте шта географски захвата Балкан, док већ питање шта га политички обухвата носи апсолутне недоумице о томе шта би могао да буде простор Балкана. То отвара даље питање дискурса који се користи, чиме се на крају и сам појам доводи у питање.³

Мирослав Јовановић на конференцији
у РИСИ, Москва, 2009.

¹ Јовановић, Мирослав, „Балкан: могућности контекстуализације историографских истраживања (простор, процеси, догађаји)“, излагање на конференцији *Балкан између националних и опште историје – дискурси историографских концептуализација* (26-27.11.2010) <http://prehodbg.com/?q=node/964> (10.09.2015) (у даљем тексту: Јовановић, М., „Балкан: могућности контекстуализације...“)

² Todorova, Marija, *Imaginary Balkan*, Beograd 2006, str. 60; Bakić Hajden, Milica, *Varijacije na temu Balkan*, str. 21.

³ „Када је реч о појму постоје неколико ствари које су присутне – имамо позитивистички однос означеног и означивача где су Балкан као полуострво и Балкан као термин за простор идентичне ствари. Структуралистички се то већ разликује и Балкан као простор и Балкан као термин за простор на коме где се догађају политички догађају. И, најзад, имамо оно што ми данас живимо и што полако, хтели ми то или не хтели, прихватили или не прихватили ту постмодерну парадигму, улази у наш говор ако не изнутра, онда као импорт споља, кроз (примера ради) ново значење појма Балканизација, које је присутно деведесетих година. Дакле, од Балканског полуострва до Балканизације”. Јовановић, М., „Балкан: могућности контекстуализације...“

Разликовао је два дискурса у истраживању Балкана – први се односио на питања шта је означено, а шта је то означивач,⁴ тачније ко жели, односно не жели да буде на Балкану и којим својим делом жели, односно уопште не жели ту да буде. Други дискурс се односио на релацију – „ми и они“ – што је отварало питање унутар простора Балкана, где постоје народи и државе који једни на друге гледају као „ми против оних“. Та два потпуно различита дискурса одређују како се приступа истраживању балканског простора, односно отвара поље за истраживање – Балкан против Југоисточне Европе. На тај начин постављена релативизација појма простора Балкана отвара даља питања контекстуализације и концептуализације историје Балкана.⁵

Овакав методолошки и концептуални приступ истраживању Балкана проистицао је из једног детаљног и широког истраживачког рада о теми Балкан. Потрага за изворима и литературом у случају Мирослава Јовановића није било обично истраживање историчара једне теме, већ је садржало идеју, дубину и свеобухватност. Увид у списак извора и литературе коришћених за писање докторске дисертације *Руска емиграција на Балкану 1920–1940* потврђује претходни опис – теза је заснована на бројним и разноврсним архивским изворима (из руских, српских, бугарских, америчких, француских и аустријских архива и библиотека, али и из приватних збирки...), објављеној и необјављеној грађи, рукописној, статистичкој, мемоарској, штампаној и периодичној. Међутим, још нешто је битно напоменути. Поред историјске грађе коју је користио, сва његова дела, па чак и чланци, обогаћени су и насловима методолошке литературе, те литературе из сродних друштвених области (антропологије, етнологије, социологије, психологије), што је реткост у српској историографији. Одлично познавање методолошке литературе и теоријска утемељеност његових радова последица су мултидисциплинарног приступа у истраживању Балкана.⁶ Мирослав Јовановић је сматрао да, као што је и написао у књизи *Криза историје*, без јасно утемељеног методолошког и концептуалног оквира историјско истраживање нема изгледа на успех, јер „сами извори не проблематизују прошлост“, а задатак историчара није „само реконструкција голих чињеница, без контекстуализације, разумевања и тумачења главних процеса“.⁷

⁴ Видети о појмовима „означено“ и „означивач“: Marija Todorova, *Imaginary Balkan*, Beograd 2006, str. 77–78.

⁵ Јовановић, М., „Балкан: могућности контекстуализације...“

⁶ Постоје мишљења међу савременим ауторима да је једини могући приступ проучавању Балкана управо интердисциплинарни, јер посебности балканске историје и географије чине интердисциплинарни приступ императивом. (К. Е. Fleming, „Orientalism, the Balkans, and Balkan Historiography“, *The American Historical Review*, Vol. 105, No. 4 (Oct., 2000), p. 1232)

⁷ Сходно томе је „класични историцизам постао не само доминантан већ и апсолутан методолошки дискурс српске историјске науке“. Мирослав Јовановић, Радивој Радић, *Криза*

У којим контекстима је писао о Балкану? У истим у којима је и размишљао – писао је о простору сагледаном и тумаченом из микродискурса, дискурса локалне националне историје и простору тумаченом из макродискурса. То се најбоље одражава у његовој докторској дисертацији *Руска емиграција на Балкану*,⁸ у којој су сублимисане теме Русије и Балкана, две теме које су биле центар истраживачког и научног опуса. У књизи се руске избеглице посматрају у широком распону: од међународне политике и „руског Балкана“ као макродискурса, до појединца руског емигранта као микродискурса. И у том делу је полазио од питања „може ли се о простору Балкана, посматрано географски и проблемски, размишљати, у научном погледу као о целини са јасно уочљивим карактеристикама које је чине посебном у односу на историју руског избеглиштва [...] или је ипак реч само о простом збиру историја руске емиграције у пет балканских држава, међу собом различитих“. Истичући предност компаративних истраживања конкретних историјских феномена, сматрао је да простор Балкана има заједничке одлике (у односу окружења према избеглицама, статуса цркве, политичких организација...).⁹ Било да је реч о Бесарабији у политици Румуније према СССР, идејама монархизма или републиканизма код руских избеглица, досељавању избеглица, социјалној структури избеглица, адаптацији, сликама свакодневице, породици и друштвеним односима, Мирослав Јовановић је, уз поменуте и многе друге догађаје, процесе, појаве и феномене, успео да објасни „тоталитет руског избегличког живота“, чиме је откривао Балкан, задирући у све области велике политике и малих људи.

Простор и историја Балкана одређени су географским, политичким, историјским, културним, етничким, верским и економским критеријума, а најчешће њиховом комбинацијом.¹⁰ Управо је тако широк тематски приступ, као ретка појава у српској историографији, у књизи *Руска емиграција на Балкану*, у којој су сви поменути критеријуми обухваћени како би се сагледао простор Балкана.

Поред докторске дисертације, Мирослав Јовановић је објавио и већи број чланака који су имали за тему руску емиграцију на Балкану. Уже теме, прожете феноменом руских избеглица, отварале су различита поља друштвене и поли-

историје, српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21. века, Београд 2009, стр. 48–49, 112, 121.

⁸ *Русская эмиграция на Балканах (1920–1940)*, Москва 2005, 484; *Руска емиграција на Балкану (1920–1940)*, Београд 2006, 559; „Boljševička agentura na Balkanu 1920–1923. (Teze o organizaciji, strukturi, planovima i praksi)“, u: *Istorija 20. Veka*, 2 (1995), 37–50; „Das russische Exil in den Balkanstaaten nach dem Ende des Bürgerkrieges 1919–1920/22“, in: D. Dahlmann (Hg.), *Unfreiwilliger Aufbruch: Migration und Revolution von der Französischen Revolution bis zum Prager Frühling*, Essen 2007, 81–114.

⁹ *Руска емиграција на Балкану (1920–1940)*, Београд 2006, стр. 12, 14.

¹⁰ Todorova, Marija, *Imaginarni Balkan*, Београд 2006, стр. 91.

тичке историје Балкана: социјалну структуру избеглица и њихову адаптацију на живот у новој средини,¹¹ феномен имагологије, односно слику „другог“, слику руских избеглица,¹² руску православну заграничну цркву,¹³ симболику смрти и погребних ритуала у избеглиштву.¹⁴ Поред научног доприноса осветљавању одређених историјских догађаја и процеса, све расправе доносе методолошки нов приступ проучавању. Тако је детињство на Балкану¹⁵ посматрао са друштвено-историјског, антрополошког и психолошког аспекта, полазећи од поставке проблема историје детињства у избеглиштву и анализирајући га у четири теоријска питања: 1) историјски извори и питање њихове перспективе; 2) однос историјског, антрополошког и психолошког елемента у историји једног детињства; 3) пожељне друштвене представе и стереотипе о детету; 4) модел друштвене модернизације.¹⁶

Мирослав Јовановић био је и уредник, у сарадњи са Слободаном Наумовићем и Карлом Казером, три тематска зборника из антропологије, детињства и родних веза на Балкану, односно у Југоисточној Европи.¹⁷ *Between the archives and the field: A dialogue on historical anthropology of the Balkans, Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th* и

¹¹ „Адаптација руских беженцев в Болгарији 1920-1940“, в: *Бялата емиграция в България. Материали от научна конференция София*, 23 и 24 септември 1999 г, София 2001, 87–96; „Русская эмиграция на Балканах: Социальная и национальная структура и проблемы адаптации“, в: *Национальные диаспоры в России и за рубежом в XIX – XX вв.* Москва 2001, стр. 54–70;

¹² „Слика 'другог': руске избеглице у земљама Балкана (1920-1940)“, у: *Годишњак за друштвену историју*, V, св. 1–3, (1998), стр. 33–65

¹³ „'Sveštenik i društvo – eto parole': Ruska pravoslavna zagranična crkva na Balkanu 1920-1940“, у: *Tokovi istorije* 3–4 (2005), str. 67–100;

¹⁴ „'Едва тогава разбрах, че не съм съвсем умрял': Проблемът за болестта и смъртта в ежедневието живот на руската емиграция на Балканите (1920-1940)“, в: *Балканистичен форум* 1-2-3, Благоевград 2001, 87–106; „'Херој је умро – идеја је бесмртна': Симболика смрти и погребних ритуала у избеглиштву (Пример руског избеглиштва на Балкану)“, у: *Годишњак за друштвену историју*, XIV, 1–3 (2007), Београд 2008, 47–60

¹⁵ „Accelerated Maturity: Childhood in Emigration (Russian Children on the Balkans 1920-1940)“, in: *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, (Ed. with Slobodan Naumović), Belgrade – Graz 2001, 199–214; „'Ja сам Рус..., не знам зашто сам Рус': Проблем живота и самоодређења руске деце избеглица на Балкану 1920–1940“, у: *Гласник Историјског архива Ваљева*, 35 (2001), стр. 43–56; „Поколение чужбини. Дети русских эмигрантов на Балканах в 1920-1940-е годы“, в: *Родина*, 3 (2002), стр. 76–78.

¹⁶ „'Ja сам Рус..., не знам зашто сам Рус': Проблем живота и самоодређења руске деце избеглица на Балкану 1920-1940“, у: *Гласник Историјског архива Ваљева*, 35 (2001), стр. 43–45.

¹⁷ *Between the archives and the field: A dialogue on historical anthropology of the Balkans*. (Editor, with Karl Kaser and Slobodan Naumović), Belgrade – Graz 1999, 276, друго издање: Lit Verlag: Münster – Hamburg – Berlin – London 2004; *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, (Editor with Slobodan Naumović), Belgrade – Graz 2001, 302. (друго издање: Lit Verlag: Münster – Hamburg – Berlin – London 2004.); *Gender relations in South East European Europe: Historical Perspectives on Womanhood and Manhood in 19th and 20th Century*, (Editor with Slobodan Naumović), Belgrade – Graz 2002, 410

Gender relations in South Easetrn Europe: Historical Perspectives on Womanhood and Manhood in 19th and 20th Century на добар начин илуструју методолошки приступ у његовом проучавању Балкана. Зборници изашли крајем 20. и почетком 21. века представљају прво повезивање научника из региона, а њихова сарадња је после низа семинара и конференција резултирала поменутиим делима, која су и данас незаобилазна у свим библиотекама семинара за проучавање Балкана и Југоисточне Европе. Другачији, за српску историографију, мултидисциплинаран, приступ историјско-антрополошки отворио је нову проблематизацију у истраживању детињства и родних студија.

Нажалост, због преране смрти многа истраживања, промишљања, методолошке, историографске и концептуалне недоумице и разговори о балканским темама, које је Мирослав Јовановић водио са студентима на часовима, са постдипломцима на консултацијама и са колегама на научним конференцијама, остали су без завршне студије о Балкану.

За Мирослава Јовановића истраживање и писање о Балкану (и руским избеглицама) није био крај рада на овим темама. Напротив, то је био почетак. Почетак за даље дијалоге, размишљања и промишљања које је несебично водио и делио са својим студентима, постдипломцима и колегама. На који начин се може размишљати о прошлости Балкана?

Питања која је поставио у оквиру излагања „Балкан: могућности контекстуализације историографских истраживања (простор, процеси, догађаји)“ на конференцији *Балкан између националних и опште историје – дискурси историографских концептуализација* (2010) у ствари јесу одговори на то шта је Балкан и како га треба сагледавати, разумевати и концептуализовати.

„Шта се разумева као историја Балкана, односно Балканистика? Да ли су историја Балкана и Балканистика једно те исто или ту има некакве разлике? Да ли је то збир догађаја на локалном и националном нивоу или је то историја процеса и феномена на простору Балкана. Да ли су то компаративна истраживања (ја мислим да то може да буде). Шта је историографски бекграунд ових прича [...] шта је то историја Балкана? Да ли је то историја простора, историја држава или историја нација, или је то, с друге стране, историја процеса и феномена? Имамо још тај сукоб догађајне историје – догађајна историја или друштвена историја, историја детињства, смрти, културе. Да ли се Балкан јавља као субјекат у националном и локалном смислу? Или је Балкан као објекат опште историје? Колико је историографија, заправо, у могућности из тог дискурса, за разлику од етнологије, лингвистике, социологије или археологије да тумачи тај простор? И

најзад да ли је могуће и ако је могуће каква је могућа историја Балкана и да ли Балканци могу писати историју Балкана?¹⁸

Мирослав Јовановић је увиђао значај институционализовања проучавања Балкана, због чега је 2006. године основао *Центар за савремену историју Балкана* при Филозофском факултету у Београду, који је, заједно са *Центром за руске студије* (2010), чинио један од два научна центра чији је био управник. Идеју за оснивање центра пронашао је у „неразвијености српске историографије“, односно у чињеници да се у српском академском простору историја Балкана изучав(ал)а само парцијално, у оквиру ширих тематских целина. Насупрот српском академском простору, традиција балканистичких – балканских студија, а посебно савремене историје Балкана (Југоисточне Европе) широко је развијена и утемељена готово у читавом свету.¹⁹

Виђење и важност Балкана за проучавање Мирослав Јовановић је сублимисао: „Балкан је простор на коме је савремена српска држава формирана и на коме се налази и стога је простор Балкана као такав са својим специфичностима, међусобним односима, сукобљавањима и сарадњом балканских држава умногоме одређивао и одређује политике Србије, као и политику Великих сила према њој. Истовремено, Балкан је простор са заједничком прошлoшћу и заједничким историјским искуством. Сам простор и заједничко искуство одређивали су подједнако сарадња, сукобљавање, заједнички државни и/или идеолошки оквири политичког и друштвеног развоја, блиске и међусобно разумљиве културне матрице и слични обрасци колективног менталитета.“²⁰

Центар за савремену историју Балкана, као академска и научна институција, основан је са циљем систематског изучавања савременог Балкана (друштва, културе и савремене политике на Балкану), уз стварање научне и академске базе за упознавање студената и јавности са историјом Балкана и савремених

¹⁸ Мирослав Јовановић, „Балкан: могућности контекстуализације историографских истраживања (простор, процеси, догађаји)“, излагање на конференцији *Балкан између националних и опште историје – дискурси историографских концептуализација* (26–27.11.2011) <http://prehodbg.com/?q=node/964> (10.09.2015)

¹⁹ Значај проучавања балканских студија потврђује постојање катедри и семинара при светским универзитетима: School of Slavonic and East European Studies, University College London; Filozofski fakultet, Karlovog univerziteta Prag, Department of South Slavonic and Balkan Studies; Faculty of Humanities University of Copenhagen, Department of Cross-Cultural and Regional Studies; Centre for Southeast European Studies of the University of Graz; University of Helsinki, East Central European, Balkan and Baltic Studies; London school of economics Research on South Eastern Europe; Southeast European History, Humboldt-Universität zu Berlin, Institut für Geschichtswissenschaften, Lehrstuhl für Südosteuropäische Geschichte; Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Кафедра истории южных и западных славян; Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, История на Византия и Балканските народи, и др.

²⁰ „Центар за савремену историју Балкана Филозофског факултета Универзитета у Београду“, *Центар за савремену историју Балкана* <http://web.archive.org/web/20140516195421/http://balkan.edu.rs/> (08.09.2015)

балканских држава. Изучавање Балкана у оквиру центра текло је у два правца – академском (наставном) и научноистраживачком раду. У складу с тим, један од циљева Центра била је рационализација знања и интересовања за балканску историју и савремени Балкан у српском друштву. Академска (наставна) делатност обухватала је циклусе предавања и панел дискусије; затим размену студената основних, мастер и докторских студија, и предавача са партнерским институцијама. Научна и научноистраживачка делатност односила се на: организовање научних конференција, округлих столова и научноистраживачких пројеката.²¹

У складу са поменутиим циљевима, под покровитељством *Центра за историју Балкана*, одржане су три конференције у сарадњи са Историјским факултетом Софијског универзитета: *Балкан између националних и опште историје – дискурси историографских концептуализација* (Београд, новембар 2010); *Наука у транзицији: историја и параисторија* (Београд, септембар 2011) и *Претходите в историята на Балканите* (Китен, јун 2013).²² *Центар за историју Балкана* је и један од партнера у оквиру пројекта *Репрезентација социјалистичке Југославије у годинама промена*, у оквиру DAAD пројекта, који се остварује у сарадњи са Хумболтовим универзитетом у Берлину, Универзитетом у Сарајеву, Институтом за националну историју у Скопљу, Центром за културолошка и повијесна истраживања социјализма у Пули, и Институтом за згодовинске студије из Копра.²³

Балкан је био заступљен и у наставном раду професора Јовановића, а у оквиру предавања на четвртој години основних студија историје 2006/2007, и касније као специјалистички курс у оквиру модула савремене историје на мастер и докторским студијама. Курс *Балкан у 20. веку: једно проблемско сагледавање*, одржан у току 2006/2007. године, нудио је студентима могућност да о историји Балкана слушају од предавача из Бугарске и Грчке, уз панел дискусије на којима је циљ био бити свестан дискурса који одређују тврдње, закључке и одабир чињеница балканске историје.

Поред личног научног рада и стварања научног центра, проучавање Балкана се код Мирослава Јовановића огледало и у менторском раду, у темама на које је усмеравао своје студенте на дипломским, магистарским, мастер и докторским

²¹ „Циљеви центра за савремену историју Балкана“, *Центар за савремену историју Балкана*, <http://web.archive.org/web/20140623181912/http://balkan.edu.rs/index.php/onama/ciljevi> (08.09.2015)

²² Втора българио-србска Универзитетска историческа конференција, *Преходите в историята на Балканите*, <http://prehodbg.com/?q=node/1703> (09.09.2015)

²³ Међу више округлих столова који су организовани у оквиру поменутог пројекта, у октобру 2013. године одржан је и Округли сто „Репрезентације социјалистичке Југославије у годинама промена“, којим је председавао Мирослав Јовановић. <https://yurepraesentationenimumbruch.wordpress.com/>

студијама. Због ширине и обима тема, методолошког приступа и концептуализације, није нетачно рећи да је било у питању стварање једне *нове истраживачке школе*. Поред доприноса у изучавању савремене прошлости Балкана, све теме су у методолошком смислу ишле ка ономе што је сматрао за једини могући приступ у истраживању историје балканског простора, а то је компаративност (односно, данас популарни транснационализам). Теме су покривале све историјске области проучавања – политичке, културне, економске, идеолошке. Циљ је био просторно и тематски обухватити различите видове историје Балкана, где је на студијама случаја посматрана шира слика историјских процеса и феномена, нпр. компаративна анализа пољопривреде, уџбеника, законодавства, модернизације и урбанизације градова, анализа привредних елита, система и структуре власти...²⁴

Комплексна, богата, осетљива, занимљива, слојевита историја Балкана каква је била, одговарала је и личности Мирослава Јовановића, који је посветио један део научног опуса простору на коме је живео и из кога је потицао. Било да је реч о његовим делима која се тичу балканске историје, наставном раду или институционализацији проучавања Балкана, у све је улазио са широким и дубоким знањем и јасним циљевима. Посвећивао се са ентузијазмом и енергијом не марећи за последице. У трагању за историјом и откривањем Балкана Мирослав Јовановић започео је пут на који се ретко који историчар одлучи да крене – проширио је поља истраживачког рада, отворио је нова питања, с новим методолошким приступима, увео је нове концепте и нову проблематизацију прошлости.

²⁴ Одбрањени дипломски радови – Оливера Марковић (*Анатомија једног филма 'Крадљивац бресака'*), Јелена Петаковић (*Компаративна анализа пољопривреде на Балкану у периоду од 1925. до 1939. године на основу статистичких извештаја Друштва народа*); Душан Протић (*Стереотипи о Балкану у филмовима о Дракули*). Одбрањени магистарски и мастер радови – Ненад Стошић (*Аграрна колективизација у Србији и Бугарској по совјетском моделу 1945-1953. Компаративна анализа законодавства*), Иван Обрадовић (*Идеје балканског јединства између два светска рата у српској јавности*), Оливера Марковић (*Компаративна анализа уџбеника историје у Бугарској и Југославији 1944-1953*). Одбрањена докторска дисертација – Милош Тимотијевић (*Модернизација балканског града у доба социјализма (1944-1989) – пример Чачка и Благоевграда*). Започете докторске дисертација под менторством Мирослава Јовановића: Милан Пиљак (*Привредна елита у Југославији и Бугарској 1958-1965. године. Упоредна анализа*); Иван Ристић (*Бугарска у политици Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1919-1929*), Оливера Драгишић (*Конституисање комунистичке власти на Балкану после другог светског рата: компаративна анализа структуре власти у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947*), Јелена Рафаиловић (*Индустријски развој на Балкану 1919-1929. године – компаративна анализа текстилне индустрије Бугарске и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*); Аца Цветановић (*Упоредна анализа система власти у Смедереву и Видину 1945-1955*).

Summary

Jelena Rafailović, PhD

Miroslav Jovanović: to explore, to write and to think over the Balkans

Miroslav Jovanović approached the study and understanding of the history of the Balkans primarily through research and scientific activity, then, through teaching at the Department of History, Faculty of Philosophy in Belgrade and institutionally, through the work of the Centre for the history of the Balkans. As part of his work on the topics of «the past reality» of the Balkans he extended the fields of research, opened new questions with new methodological approaches, introduced new concepts and set up a new problematization of the past. A thorough knowledge of the source and history of the Balkans, together with the theoretical foundation of his works, have been seen in all of his scientific work, and also within the teaching activities. In addition to the personal scientific work and the creation of a scientific center Miroslav Jovanovic knowlegde of the Balkans reflected on mentoring undergraduate, master's and doctoral studies, which had the topics on Balkans.